

dr. Miskolczi Barna
miniszteri biztos
Igazságügyi Minisztérium
bunteto@im.gov.hu

Tisztelt Miniszteri Biztos Úr!

A Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) üdvözli, hogy az új büntető eljárásjogi kódex előkészítése során a civil szervezetek valódi lehetőséget kaptak arra, hogy szakmai véleményük megfogalmazásával részt vegyenek az előkészítő munkában, meglátásaikkal hozzájárulhatnak a kodifikációs folyamathoz. Meggyőződésünk, hogy egy demokratikus jogállamban csak a széles társadalmi egyeztetés eredményeként létrejövő jogszabályokból válhat legitim jogi norma. Bízunk benne, hogy ez a szakmai és jogállami minimum a jogalkotás későbbi, politikailag meghatározott szakaszában is érvényesülni fog.

Mellékelten küldöm a TASZ meglátásait a Javaslat egyes rendelkezéseire. Amennyiben szükséges, az itt kifejtetteken túl is örömmel részt veszünk a kodifikációs folyamat további szakaszában.

Budapest, 2016. június 20.

Üdvözlettel:

dr. Szabó Máté Dániel
szakmai igazgató

I. Magánvádló a becsületsértési és rágalmozási eljárásban (51. §)

1. A Javaslat szakít azzal az évtizedes hagyománnyal, hogy hivatalos személyek sérelmére elkövetett becsületsértés és rágalmozás esetén az egyébként magánvádas eljárás közzvadásává válik. Ezt a változást kifejezetten üdvözöljük. Az indokolás szerint a változás oka, hogy kizárólag a sértett van abban a helyzetben, hogy megítélje, kíván-e eljárást indítani. Ezen túl is vannak azonban, az indokolásban nem említett pozitív hozadéka ennek a döntésnek.

A szólásszabadsághoz való jog alapvető fontosságú egy demokratikus társadalomban.¹ A média és a közéleti vitában részt vevő polgárok a demokratikus nyilvánosságon keresztül ellenőrzik a hatalom gyakorlását, ezáltal biztosítva a demokrácia és a jogállam működését. A szólásszabadság kitüntetett helyzete nem jelenti ugyan, hogy ez a jog korlátozhatatlan lenne, ám az következik belőle, hogy ha a szólásszabadság egy másik joggal vagy alkotmányos értékkel kerül összetűzésbe, a szabad szóláshoz való jog csak kivételesen korlátozható.²

A jogalkotónak minden olyan szabályt, amely potenciálisan korlátozza a szólást, igazolnia kell, hiszen azok nem csak közvetlenül fejtik ki jogkorlátozó hatásukat. Azok a szabályok, amelyek szankcióval fenyegetik a szólást, ún. dermesztő hatást gyakorolnak a közéleti vitákra általában. A szankcióval fenyegetettség azt eredményezheti, hogy a polgárokból félelem ébred, és a szankciótól való félelem eredményeként öncenzúrát gyakorolnak, nem fejezik ki a véleményüket. A gyakori öncenzúra szegényebbé teszi a közéleti vitákat, ami gyengíti a demokrácia stabilitását.³

Az elmúlt évek tapasztalatai szerint a közhatalmat gyakorlók, köztük a választott politikusok rendre indítanak büntetőeljárásokat olyan személyek ellen, akik kritizálják őket hivatalos tevékenységükkel összefüggésben. Ezen igényeiket a becsület és a jóhírnév megsértésére alapozzák, ám ezen jogok

¹ A véleménynyilvánítás szabadsága a kommunikációs jogok anyajoga. Ez a jogcsalád teszi lehetővé, hogy a polgár a politikai közösség részese lehessen, kifejezhesse a véleményét és részt vegyen a közéleti vitákban, ezért a véleménynyilvánítás szabadsága kitüntetett védelmet kell, hogy élvezzen egy demokratikus társadalomban. [30/1992. (V. 26.) AB határozat.]

² 36/1994. (VI. 24.) AB határozat.

³ Ez a gondolat a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában is megjelenik, a 13/2014. (IV. 18.) AB határozat idézi az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának Lamont v. Postmaster General, 381 U.S. 301 (1965) döntését.

rendelgetése nem az, hogy az államot képviselő személyek méltóságát, integritását és magánszférájának védelmét garantálják.

Ennek ellenére a hatályos büntető eljárásjog a kiemelt védelmet biztosít a közhatalmat gyakorló⁴ és közfeladatot ellátó⁵ személyeknek. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 52. § (4) bekezdése szerint az alapesetben magánvádas rágalmozás és becsületsértés közvadra üldözendő, ha azt hivatalos személy sérelmére hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt, vagy hatóság sérelmére hivatali működésével összefüggésben követik el. Kényelmes lehetőséget biztosít a hivatalos személyek számára a jogrendszer kiemelt védelme: a feljelentés megtétele után a nyomozást a rendőrség végzi, a vádat pedig az ügyészség képviseli. A sértettek érdekeit az állam képviseli, ellentétben a főszabály szerinti magánvádlóval, aki maga, vagy képviselője útján jár el a büntetőügyben. A hivatalos személyek kiemelt büntetőjogi védelmével a jogalkotó a büntetőjog preventív jellegére tekintettel azt üzeni a polgárok számára, hogy a hivatalos személyek kritizálása esetén a szólásszabadság határain kívül eső kritika súlyosabban esik latba, mint más személyek esetén.

A javaslat tehát ezzel az erősen szóláskorlátozó gyakorlattal szakít, ám szerencsésnek tartanánk, ha az indokolásban a szólásszabadság kiterjesztését segítő érvek is megjelenének.

II. A tájékoztatás szabályai (103-106. §§)

1. Szerencsésnek tartjuk, hogy az új Be. szakít azzal a koncepcióval, hogy a büntetőeljárásról, és azon belül a bírósági tárgyalásról kizárólag a sajtó tájékoztathatja a nyilvánosságot, ez a megközelítés ugyanis mára meghaladott, elvi és gyakorlati problémákat is okoz. A tájékoztatás alanyát a sajtóra szűkítő megközelítés elvileg azért kifogásolható, mert a szólás- és sajtószabadságnak nem csak az újságírók az alanyai, hanem – összhangban az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatával, lásd például Társaság a Szabadságjogokért k. Magyarország ügyben született ítéletét⁶ – annál sokkal

⁴ Közhatalom-gyakorló minden olyan személy, aki állami hivatalt tölt be, és hivatalos eljárásaiban az államot képviselve közhatalmi jogosítványai vannak. Ebbe a csoportba számos állami tisztségviselő tartozik, és a kategória átível a különböző hatalmi ágakon, hiszen egyaránt közhatalom-gyakorló a rendőr, a bíró és az országgyűlési képviselő.

⁵ Közfeladatot lát el minden olyan személy, aki az állami szférában tevékenykedve, állami feladatot lát el, de nem gyakorol közhatalmat. Tipikusan ilyen az állami iskola tanára és az állami kórház orvosa.

⁶ *Társaság a Szabadságjogokért kontra Magyarország ügy (37374/05. sz. kérelem), 2009. április 14-én kelt ítélet.* Vonatkozó részlet: “26. A Bíróság következetesen elismeri a nyilvánosság jogát arra, hogy közérdekű információkhoz hozzáférjen. A Bíróság e területen fennálló esetjoga a sajtószabadsággal összefüggésben került kifejlesztésre, amely az ilyen ügyekkel kapcsolatos információk és eszmék terjesztését szolgálja (ld. *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, 26 November 1991, § 59, Series A no. 216, és *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*, 25 June 1992, § 63, Series A no. 239). Ezzel összefüggésben, a Bíróságnak a legnagyobb gondossággal kell vizsgálódását lefolytatnia akkor, ha a nemzeti hatóságok által tett intézkedések – beleértve az olyan intézkedéseket is, amelyek csupán megnehezítik az információhoz való hozzáférést – alkalmasak arra, hogy elbátortalanítsák a sajtót, a társadalom egyik „házórzó kutyáját” („watchdog”) attól, hogy jogosan közérdekűnek tekintett ügyekről folytatott nyilvános vitában részt vegyen (ld. *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway [GC]*, no. 21980/93, § 64, ECHR 1999-III, és *Jersild v. Denmark*, 23 September 1994, § 35, Series A no. 298).

27. (...) A sajtó funkciója magában foglalja a nyilvános vita fórumainak a megteremtését is. E funkció realizálása azonban nem korlátozódik a médiára vagy a hivatásos újságírókra. A jelen ügyben a nyilvános vita fórumának előkészítését egy nem kormányzati szerv végezte. A kérelmező tevékenységének a céljáról tehát megállapítható,

tágabb kör. Az alanyi kör nem szűkíthető le a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvény szerinti médiatartalom-szolgáltatók munkavállalóira, hiszen azok csak a forprofit médiát fedik le, akik üzletszerűen – rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett – végzett *gazdasági szolgáltatásként* nyújtják ezt a szolgáltatást. Mások mellett tehát a nonprofit keretek között a nyilvánosság tájékoztatásával foglalkozók nem tartoznak ebbe a körbe. Ez azonban nem változtat azon, hogy az Alaptörvény által védett sajtószabadságnak ők is alanyai. Nincs legitim indoka annak sem, hogy az újságírással szabadúszóként foglalkozó, tehát nem egy-egy szerkesztőségnek vagy kiadónak dolgozó személyeket kizárják a tájékoztatás lehetőségéből. Gyakorlati problémát pedig a tárgyalóteremben megjelent személy sajtóhoz tartozásának igazolása okozhat. Ezzel kapcsolatban érdemes szem előtt tartani, hogy Magyarországon semmilyen hatóság nem állít ki sajtóigazolványt, ez a dokumentum – mint hatósági igazolvány – nem létezik. Nincs olyan köztestület (kamara) sem, amely az újságírói hivatást űzőket tömörítené, és amelyben a tagság a hivatás űzéséhez kötelező lenne, ennél fogva ilyen igazolványokat állíthatna ki. Újságíró érdekvédelmi szervezetek tagjai számára kiállíthatnak ilyen igazolványt, ám semmi sem támasztja alá, hogy a társadalmi szervezetek tagjai az ilyen igazolvány birtokában előjogokkal rendelkezhetnek a nyilvánosság tájékoztatásában.

Azt tehát, hogy a Javaslat 103-106. §-ai a tájékoztatás jogát nem a sajtó és nem a médiatartalom-szolgáltató részére biztosítják, kifejezetten jó megoldásnak, az Alaptörvénnyel és az Európai Emberi Jogi Egyezményrel is összhangban állónak, ezért megtartandónak tartjuk.

2. Tekintettel arra, hogy a tájékoztatás megtagadása, egyéb korlátozása alapvető jog korlátozása, amely nem lehet teljesen szabad hatósági vagy bírói diszkréció tárgya, szintén jó megoldásnak tartjuk, hogy a Javaslat 105. §-a tételesen meghatározza azokat az eseteket, amelyek fennállása esetén a tájékoztatás megtagadható. Szintén jó megoldásnak tartjuk azt is, hogy ha a tájékoztatást kérő ezt kérelmezi, akkor a tájékoztatás megtagadását határozatba foglalják, mert ez a biztosítéka annak, hogy a tájékoztatás korlátozásával megvalósuló szabadságjogi korlátozással szemben jogorvoslattal lehessen élni, szintén elkerülve a hatósági vagy bírói önkényt. Itt azonban – a 105. § (4) bekezdésében – a Javaslat indokolatlanul korlátozza a határozatba foglalását kezdeményezők körét, a határozatba foglalást a Javaslat csak akkor teszi kötelezővé, ha a tájékoztatást kérő a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvényben meghatározott médiatartalom-szolgáltató.

Ezt a korlátozást már nem tartjuk az Alaptörvénnyel és Magyarország nemzetközi emberi jogi kötelezettségvállalásaival összhangban állónak. Mint arra a fentiekben már utaltunk, a tájékoztatással hivatásszerűen nem csak a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvényben meghatározott médiatartalom-szolgáltatók munkavállalói foglalkoznak, a nem üzleti tevékenység részeként, gazdasági szolgáltatásként végzett tájékoztatásuk korlátozása ugyanolyan

hogy az a tájékozott nyilvános vita alapvető fontosságú elemét képezte. A Bíróság többször elismerte a civil társadalom közügyek megvitatásához nyújtott fontos hozzájárulását (ld. pl. *Steel and Morris v. the United Kingdom* (no. 68416/01, § 89, ECHR 2005-II). A kérelmező különböző céllal – beleértve az információszabadság védelmét is – emberi jogi tárgyú pereket folytató egyesület. Ezért, a sajtóhoz hasonlóan, társadalmi „házőrző kutyának” (watchdog) tekinthető (ld. *Riolo v. Italy*, no. 42211/07, § 63, 17 July 2008; *Vides Aizsardzības Klubs v. Latvia*, no. 57829/00, § 42, 27 May 2004). Ilyen körülmények között a Bíróság meggyőződött arról, hogy az egyesület tevékenysége a sajtó számára biztosítotthoz hasonló szintű Egyezményes védelmet tesz indokolttá.”

szabadságjogi korlátozást valósít meg, a korlátozással szembeni alapjogi garanciáknak ezért rájuk is ki kell terjednie. Éppen az e véleményt megfogalmazó Társaság a Szabadságjogokért is foglalkozik a nyilvánosság tájékoztatásával. E jogvédő és jogfejlesztő civil szervezet egyik alaptevékenységeként szabadságjogi témákban stratégiai pereket folytat, pereit elsősorban a sajtószabadság, a gyülekezési szabadság, az információszabadság, az adatvédelem témájában, valamint a romák, a betegek, a drogfogyasztók és a fogyatékos emberek jogai védelmének területén, jellemzően a hazai alapjogvédelem fejlesztése céljából indítja. Ügyeit a széles nyilvánosság és a szakmai közvélemény érdeklődése kíséri, ezért azokról különböző formákban maga is rendszeresen beszámol. Az elmúlt évtizedben a beszámolás jellemző módjává az vált, hogy a nyilvánosság tájékoztatásának céljára videofilmeket készít, amelyeket saját honlapján (*tasz.hu*), blogján (*ataszjelenti.blog.hu*), valamint közösségi oldalán (*facebook.com/atasz*) követhet figyelemmel bárki. Filmjeit a hírportálok és az elektronikus média is rendszeresen átveszi. A stratégiai perekről elsősorban a bírósági tárgyalásokról készített videókban számol be. Ezek egyszerre alkalmasak arra, hogy a széles közvéleményt aktuálisan érdeklő ügyekben tájékoztatást nyújtsanak, továbbá arra, hogy a szűkebb közönséget érdeklő szabadságjogi ítélezés követhető legyen, valamint arra is, hogy a közönség – érdekes szabadságjogi ügyekben tartott tárgyalásokon készült filmekből – megismerkedjen az igazságszolgáltatás működésével, illetve figyelemmel kísérhesse annak ítélkező tevékenységét. Az utóbbi két célra a napi sajtó tájékoztatásai a TASZ videóihoz képest kevésbé alkalmasak, hiszen az előbbieket elsősorban a napi hírértékhez mérten készítik felvételeket, szerkesztési szempontjaik eltérnek a mieinktől. Ezért foglalkozik a TASZ a szabadságjogi szempontból fontosnak ítélt ügyekben a tájékoztatás e formájával. A TASZ tájékoztatási tevékenységének hatósági vagy bírósági korlátozása a nyilvánosság tájékoztatásában megtestesülő szabadságjogának korlátozása, amely egyedi döntésben ölt testet, de amely ugyancsak nem lehet önkényes, ezért vele szemben ugyanazokat a garanciákat indokolt biztosítani, mint a médiatartalom-szolgáltatók esetében.

Javasoljuk ezért a Javaslat 105. § (3) bekezdés a) pontjának törlését.

3. Ugyancsak a 105. § alkalmazásában értelmezési nehézséget szülhet az, hogy az szövegszerűen csak a *tájékoztatás megtagadásáról* szól. Indokolt lenne egyértelművé tenni, hogy ezek a korlátok a 104. § (2) bekezdése szerinti felvételkészítésre is vonatkoznak, amikor nem a bíróság tájékoztat, hanem – a tanács elnöke engedélyével – a felvétel készítője. Megtagadni a bíróság nem a tájékoztatást, hanem az engedély megadását tudja, a 105. § azonban csak a tájékoztatás megtagadásáról szól, az engedély megtagadásáról nem.

Az értelmezési nehézségek elkerülése végett **javasoljuk, hogy a 105. § tegye egyértelművé, hogy rendelkezései a 103. és 104. § alkalmazására egyaránt vonatkoznak.**

III. Tanúvallomás megtagadása a pedagógusi (oktató-nevelő) munkát végzők és segítők vonatkozásában (167. §)

1. A köznevelésben végzett pedagógusi, oktató-nevelő munka kizárólag a pedagógusok és a gyermekek, tanulók és szüleik közötti kölcsönös, töretlen bizalmi kapcsolat kialakításával és fenntartásával tudja beteljesíteni közszolgálati rendeltetését. E bizalmi kapcsolat garanciális eleme a

pedagógus foglalkozása üzésével összefüggő titoktartási kötelezettsége, amelyről a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nkt.) 42. § (2) bekezdése a következőképp rendelkezik:

"A pedagógust, a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottat, továbbá azt, aki közreműködik a gyermek, tanuló felügyeletének az ellátásában, hivatásánál fogva harmadik személyekkel szemben titoktartási kötelezettség terheli a gyermekkel, a tanulóval és családjával kapcsolatos minden olyan tény, adatot, információt illetően, amelyről a gyermekkel, tanulóval, szülővel való kapcsolattartás során szerzett tudomást. E kötelezettség a foglalkoztatási jogviszony megszűnése után is határidő nélkül fennmarad."

A pedagógus és a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazott tehát foglalkozásánál fogva, időbeli megszorítás nélkül titoktartásra köteles, amely kötelezettség alól őt az Nkt. csupán a harmadik személyek meghatározott körének tekintetében, meghatározott célokhoz kötötten mentesíti. A titoktartási kötelezettséget szabályozó külön jogszabály, az Nkt., a büntetőeljárást lefolytató harmadik személyek vonatkozásában nem mentesít; bármely, ezen harmadik személyek vonatkozásában való mentesülés tehát csak a Be.-ben meghatározott személyi körre kiterjedően, a Be.-ben meghatározott célokból lehetséges.

A hatályos Be. 82. § (1) bekezdés c) pontja értelmében a tanúvallomást megtagadhatja *"a 81. § (2) bekezdésében foglalt [minősített adatokkal összefüggő] titoktartási kötelezettség esetét ide nem értve – az, aki a foglalkozásánál vagy közmegebízásánál fogva titoktartásra köteles, ha a tanúvallomással a titoktartási kötelezettségét megsértené, kivéve, ha ez alól a külön jogszabály szerint jogosult felmentette, vagy külön jogszabály szerint a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság megkeresésére a titoktartási kötelezettség alá eső adat továbbítása a felmentésre jogosult számára kötelező"*.

Nincs olyan külön jogszabály, amely a felmentésre jogosultat – vagyis a pedagógusi titoktartási kötelezettség vonatkozásában a kötelezettség által védett gyermeket, tanulót, szülőt – a titoktartási kötelezettség alá eső adat továbbítására kötelezné. A köznevelés ágazati jogszabálya, az Nkt. pedig külön jogszabályként nem határoz meg a titoktartási kötelezettség védettjein túl olyan személyi kört, amely a kötelezettség alóli felmentésre jogosult lenne. Ezért a titoktartási kötelezettség alóli, a Be. 82. §-ában meghatározott kivételek a hatályos jogszabályok kontextusában csak akkor állhatnak fenn, ha a titoktartási kötelezettség alá eső adat továbbítására maga a titoktartási kötelezettség védettje kötelezhető. Ez elsősorban akkor lehetséges, ha a védett személy maga nem terheltként, hanem tanúként kötelezhető vallomástételre a büntetőeljárásban.

Üdvözöljük, hogy a Javaslát nem szűkíti a pedagógusi munkával összefüggő titoktartási kötelezettségből fakadó, tanúvallomás-tétel alóli mentességek körét. A Javaslát 167. §-a értelmében:

"(1) Aki foglalkozásánál vagy közmegebízásánál fogva – a minősített adatra vonatkozó titoktartási kötelezettség esetét ide nem értve – titoktartásra köteles, a tanúvallomást megtagadhatja, ha a tanúvallomással a titoktartási kötelezettségét megsértené, kivéve, ha

a) ez alól a jogszabály szerint arra jogosult felmentette, vagy

b) jogszabály szerint a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság megkeresésére a titoktartási kötelezettség alá eső adat továbbítása a felmentésre jogosult számára kötelező.

(2) A titoktartási kötelezettség a jogszabályban meghatározott ideig áll fenn, ha a tanú az alól nem kapott felmentést."

Aggályosnak tartjuk azonban, hogy a Javaslat a hatályos Be.-hez hasonlóan nem biztosítja a titoktartási kötelezettség kötelezettjétől a titoktartás alá tartozó adat birtokába jutó harmadik személyek számára a jogot, hogy a tanúvallomás tételét a nevezett kötelezettség alá tartozó adat vonatkozásában megtagadják. Így például a pedagógus a vele azonos nevelőtestületbe tartozó tartozó más pedagógustól az Nkt. 42. § (1) bekezdése értelmében jogszerűen juthat olyan információk birtokába, amelyekre más pedagógusok titoktartási kötelezettsége vonatkozik: "A titoktartási kötelezettség nem terjed ki a nevelőtestület tagjainak egymás közti, a tanuló fejlődésével összefüggő megbeszélésre." Az így megszerzett titokra már a foglalkozás gyakorlásával összefüggő titoktartási kötelezettség nem vonatkozik, hiszen az Nkt. 42. § (1) bekezdése szerint a titoktartási kötelezettség olyan tény, adat, információ vonatkozásában jön létre, "amelyről a gyermekkel, tanulóval, szülővel való kapcsolattartás során szerzett tudomást" a pedagógus – vagyis amennyiben az információ forrása egy másik pedagógus, titoktartási kötelezettség nem keletkezik. A pedagógiai munkának azonban éppúgy feltétele a nevelőtestület egésze és a gyermekek, tanulók, szülők közötti bizalmi viszony, mint ahogy az egyes pedagógusok és a gyermekek, tanulók, szülők közötti bizalom.

Indokoltnak tartanánk tehát, hogy a tanúvallomás tételét megtagadhassa egy adott adat, tény, információ vonatkozásában az is, aki az adott adat, tény, információ birtokába egy, az adott adat, tény, információ vonatkozásában titoktartási kötelezettség kötelezettjétől jutott.

IV. Forrásvédelem (168. §)

1. A Javaslat a források védelmére valódi lehetőséget biztosít a sajtó munkatársai számára. Üdvözlendő, hogy erős, konjunktív feltételek fennállása esetén teszi lehetővé, hogy bírói döntés kötelezhesse az újságíró forrása kilétének feltárására. Szintén helyes az, hogy az eddigi három évről öt évre emelte azt a büntetési tételt a Javaslat, amelynek esetén kötelezhető forrása felfedésére az újságíró. Fontosnak tartjuk azonban, hogy a forrásvédelem mögöttes célja, kiemelkedő szerepe egy demokratikus társadalomban megjelenjen a törvény indokolásában is, amely így az egyedi ügyben döntő bíró számára viszonyítási pontot nyújt, amikor az egyes feltételek fennállásáról dönt. Így elkerülhetővé válik a rutinszerű, valódi mérlegelést és indokolást nem tartalmazó, az újságíró a forrása feltárására kötelező végzése megszületése.⁷

2. A Javaslat sajnálatos módon nem szakít azzal az állásponttal, miszerint a forrásvédelem kizárólag az újságírással hivatásszerűen foglalkozó személyeket védje. A digitális korban, amikor a közérdekű témák megvitatása, közérdekű információk publikálása sokkal szélesebb kör számára nyílik meg, idejétmúlt koncepció a klasszikus médiatartalom-szolgáltató szemlélet. Különösen igaz ez úgy, hogy a

⁷ Lásd erről részletesebben: Dojcsák Dalma: "A Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsának végzése egy újságíró tanúvallomásra kötelezéséről. A forrásvédelem főszabályának áttörhetősége" Jogesetek Magyarázta (JeMa) 2015/1. 35. o.

<https://www.jema.hu/article.php?c=375>

magyar médiatartalom-szolgáltató fogalom kizárólag a haszonszerzés céljából folytatott újságírói tevékenységet foglalja magában, kizárva így a védelem köréből a civil szervezeteket, az akadémiai kutatókat illetve a saját közösségükben aktív, de főállásban mással foglalkozó személyeket, akikre a nemzetközi irodalom *citizen journalistként* hivatkozik. A nemzetközi jogi dokumentumok is számos esetben foglalkoznak ezzel a kérdéssel és javasolják az államoknak az újságíró fogalom kiterjesztését. Ilyen például az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (2000) 7. Számú ajánlása, amely úgy fogalmaz, hogy “az *újságíró* kifejezés minden olyan természetes és jogi személyt magában foglal, aki rendszeresen vagy hivatásszerűen információk gyűjtésével és nyilvános terjesztésével foglalkozik bármilyen tömegkommunikációs eszközön keresztül”. Komoly, a sajtószabadságot előmozdító lépés lenne, ha a Javaslat is magává tenné az ilyen, tág újságíró fogalmat, és a forrásvédelemhez való jogot ennek megfelelően biztosítaná.

V. Elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tétele

1. A bűncselekményt megvalósító elektronikus adatok hozzáférhetetlenné tétele fontos eszköz, hiszen ezzel a bíróság megakadályozhatja, hogy a jogsértő tartalmak mások számára hozzáférhetőek maradjanak. Bizonyos súlyos bűncselekmények esetén az is indokolt, hogy a bíróság már az eljárás ideje alatt dönthessen úgy, hogy a polgárok ne férhessenek hozzá egyes tartalmakhoz, még akkor is, ha azok jogszerűtlensége nem bizonyosodott be minden kétséget kizáróan. Ám az ilyen döntés kizárólag akkor szolgálja a társadalom érdekét, ha az így elérhető cél arányban áll az egyébként alkalmazott alapjog-korlátozással.

A Javaslat megfelelően végzi el ezt a súlyozást az elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozása esetében, amelyet csak szűk körben, kifejezetten súlyos vagy a társadalom egyes tagjait – pl. gyermekek – veszélyeztető bűncselekmények esetén tesz lehetővé. Ezzel szemben az elektronikus adat ideiglenes eltávolítása nem csak szűk körben, hanem bármilyen közvérdő cselekmény esetén alkalmazható, amely esetében végleges hozzáférhetetlenné tételnek van helye. A Javaslat tehát megnyitja a lehetőséget arra, hogy a még be nem bizonyítottan jogellenes tartalmat az eljáró bíró a büntetőeljárás időtartamára, adott esetben akár évekre elzárja a nyilvánosság elől, anélkül, hogy ennek kényszerítő társadalmi célja lenne. Ilyen esetekben olyan, különösen védett politikai vélemények is ideiglenesen eltávolíthatóak, amelyekről az eljárás végén kiderülhet, hogy teljes mértékben jogszerűek voltak. Az egyes, a beszéd tartalma alapján kriminalizáló tényállások különösen problémásak ebből a szempontból (Btk. 332-335. §).

Üdvös lenne tehát, ha az elektronikus adat ideiglenes eltávolítására kötelezésre is csak (az elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozásához hasonlóan) szűk körben nyílna lehetősége az eljáró bírónak.

2. Egy új jogintézmény, az elektronikus adat önkéntes eltávolítása érdekében történő felhívás is szerepel a Javaslatban. Bár a nem kötelező eljárások valóban sokszor kedvezőbbek alapjogi szempontból, mint például az eltávolításra kötelezés, ám az elektronikus adatok esetében ez nem feltétlenül van így. Sok esetben előfordulhat, hogy az adatot előállító, közzetevő személy, és az adat számára a tárhelyet biztosító személy elválik egymástól. Így az adatot eltávolítani képes szolgáltató,

akinek semmilyen érdeke vagy haszna nem fűződik az adathoz, mérlegelés nélkül, már egy nem kötelező felkérés esetén is az adat eltávolítása mellett fog dönteni, annak reményében, hogy egy esetleges jövőbeli eljárás alól mentesülhet ezáltal. Adott esetben akár az adat előállítójának kifejezett tiltakozása ellenére is így fog eljárni, anélkül, hogy erről bírósági döntés születne. Bár az adat eltávolítását ez valóban egyszerűsíti, megkönnyíti a magáncenzúra kialakulását is, amely erősen szóláskorlátozó hatású.

Javasoljuk, hogy ez a jogintézmény is csak szűk körben, a társadalomra különösen veszélyes cselekmények esetén legyen alkalmazható.

VI. Leplezett eszközök (209-261. §)

A Javaslat Hatodik Részében szabályozásra kerülő leplezett eszközök alkalmazása olyan, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok, a levéltitok és a személyes adatok védelméhez fűződő alapvető jogok korlátozásával járó, a büntetőeljárás során végzett különleges tevékenység, amelyet az erre feljogosított szervek az érintett tudta nélkül végeznek. A TASZ álláspontja szerint ezeknek az eszközöknek az alkalmazása legitim bűnüldözési eszköz, ugyanakkor csak szűk körben alkalmazhatóak, továbbá szigorú és ellenőrizhető garanciák mellett egyeztethetőek össze az Alaptörvényben biztosított alapjogokkal.

A leplezett eszközök szabályozásába beépülnek a jelenleg a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényben található, külső engedélyhez nem kötött információszerzési eszközök (pl. próbavásárlás, beépített személyek alkalmazása, stb.). A TASZ álláspont kizárólag a korábban titkos információgyűjtés néven szereplő, a magánszférába a legdurvább beavatkozást jelentő leplezett eszközökkel foglalkozik.

1. Általános teszt a leplezett eszközök alkalmazásához

Örömteli előrelépés, hogy a Javaslat a 209. § (5) bekezdésével bevezet egy általános, három lépcsős tesztet a leplezett eszközök alkalmazásához. Eszerint a leplezett eszköz akkor alkalmazható, ha

- a) megalapozottan feltételezhető, hogy a megszerezni kívánt információ, illetve bizonyíték a büntetőeljárás céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges és más módon nem szerezhető meg,
- b) annak alkalmazása nem jár az azzal érintett vagy más személy alapvető jogának az elérendő bűnüldözési célhoz képest aránytalan korlátozásával, és
- c) annak alkalmazásával bűncselekménnyel összefüggő információ, illetve bizonyíték megszerzése valószínűsíthető.

A hatályos Be. szabályaihoz képest ez egy üdvözlendő előrelépés, mert az nem tartalmaz utalást a korlátozott alapjogokkal történő összevetésre: a Be. 202. § (6) bekezdése szerint titkos adatszerzésnek a 201. §-ban és az (1)-(5) bekezdésben meghatározott esetekben is csak akkor van helye, ha megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan, vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna, és a titkos adatszerzéssel a bizonyíték beszerzése valószínűsíthető. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: Bíróság) gyakorlatának értelmében „*a világos norma tartalom követelménye körében arra is rámutatott [a Bíróság], hogy a törvényeknek tartalmazniuk kell a beavatkozást indokoló eseteket, körülményeket és a beavatkozás feltételeit. Minimális biztosítékként*

szerepelniük kell bennük továbbá az érintett személyek körének meghatározására alkalmas feltételeknek (...). Valamint „*alapfeltétel, hogy az állami beavatkozásra nyomós közérdekből kerüljön sor, s annak az elhárítani kívánt veszéllyel és az okozott joghátránnyal arányban állónak kell lennie. Ennek vizsgálata nem szorítkozik arra, hogy a korlátozás törvényben szabott feltételei kiállják-e a szükségességi-arányossági tesztet, kiterjed a konkrét alkalmazás szükségességére is*”. [Valenzuela Contreras kontra Spanyolország, 58/1997/842/1048]. A TASZ véleménye szerint a Javaslatban lefektetett teszt összhangba hozza az EJEB elvárásával a nemzeti szabályozást.

2. Ügyészégi engedélyezés

Másik általános újítás, hogy a bírói engedély mellett a Javaslat bevezeti az ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközöket. Ezek között a magánszféra védelmet érinti, hogy fizetési műveletek megfigyelését engedélyezheti az ügyész (Javaslat 211. §), illetve az ügyész engedélyével a sértett írásbeli hozzájárulásával megfigyelést alkalmazhat uzsora-bűncselekmény, kapcsolati erőszak, illetve zaklatás bűncselekménye, vagy olyan bűncselekmény miatt, amely fenyegetéssel valósul meg. Hasonlóan megfigyelést alkalmazhat a bűncselekmény elkövetésére való felhívás esetén, ha a Btk. a bűncselekmény előkészületét büntetni rendeli, vagy valamely jogellenes cselekmény elkövetésére való felhívás bűncselekménynek minősül, illetve ha a cselekményre való rábírnai törekvés bűncselekménynek minősül. Ezen esetekhez a felhívás és rábírnai címzettjének hozzájárulására van szükség.

A fizetési műveletek megfigyelése keretében a Javaslat kötelezővé tenné, hogy a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végző szervezet meghatározott időszakban, a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló törvény szerinti fizetési műveletekkel kapcsolatos adatokat rögzítsen és őrizzen meg, illetve azokat az elrendelőnek továbbítsa. A hozzájárulással történő megfigyelés esetében hozzájáruló által használt lakást, egyéb helyiséget, bekerített helyet, járművet megfigyelheti és az észlelteket technikai eszközzel rögzítheti, az ehhez szükséges technikai eszközöket ezeken a helyeken elhelyezheti, kommunikációs eszközön közölt tartalmat is megismerheti.

Az ügyészi engedélyen alapuló leplezett eszközök alkalmazásával összefüggésben annak figyelembe vételét javasoljuk, hogy e megfigyelések nemcsak a kifejezetten megfigyelni kívántak, hanem harmadik személyek magánszféráját is érintheti, amelynek védelmére – bírói engedély hiányában – további garanciák lehetnek szükségesek.

3. A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazhatósági köre

A törvény taxatív módon meghatározza, hogy mely bűncselekmények esetében lehet a bírói engedélyhez kötött eszközöket használni. A jelenleg hatályos 201. § (1) bek. c)-e) pontban foglalt felsorolás tartalmaz olyan bűncselekményeket (pl. a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése), amelyek esetén a hatályos törvény nincs figyelemmel az arányosság követelményére, nem veszi kellő súllyal tekintetbe azt a sérelmet, amit a titkos adatszerzés okoz, ezáltal pedig aránytalan beavatkozást jelent az érintett magánszférájába a titkos adatszerzés alkalmazásának lehetősége. Ehhez képest a Javaslatban felsorolt (227. §) általános és egyedi bűncselekményi kategóriák indokolhatóak.

Ugyanakkor nem biztosított, hogy a Javaslat által tartalmazott felsorolás ne legyen tetszőlegesen – az aránytalanság követelményei figyelmen kívül hagyva – bővíthető.

A kodifikáció során a TASZ kiemelten fontosnak tartja, hogy szükségességi és arányossági kritériumokra is tekintettel taxatív felsorolás határozza meg azon esetek körét, amikor a titkos adatszerzés alkalmazható és a felsorolás valóban csak súlyos bűncselekmények megjelölését tartalmazza. Felhívjuk a figyelmet az Alkotmánybíróság 2/2007. sz. döntésében foglalt érvelésre, az AB többek között kimondja, hogy „a titkos eszközök és módszerek felhasználását kivételesnek tekinti. Alkalmazásukra szokásos nyomozási eszközként nem, csak súlyos (minősített), pontosan körülírt bűncselekmények felderítésével összefüggésben van mód.”

Álláspontunk szerint a két kritérium konjunktív feltételeket fogalmaz meg: a jogalkotónak pontosan kell körülhatárolnia az érintett bűncselekmények körét (ezt szolgálná a taxáció), és egyúttal csak a súlyos bűncselekmények kerülhetnek e körbe (ezt a követelményt pedig a felsorolás összeállításakor kell érvényesíteni).

4. Információs kárpótlás

A leplezett eszközök alkalmazásának engedélyezése, végrehajtása, illetve az annak eredményeként keletkezett adatok felhasználása során gondoskodni kell arról, hogy az intézkedések és az adatok bizalmassága megőrizhető legyen, a leplezett eszközök alkalmazásáról az illetéktelen személyek ne szerezzenek tudomást. E követelmény érvényesítése érdekében a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv, az ügyészség vagy a bíróság, ha annak feltételei fennállnak, a leplezett eszközök alkalmazásával összefüggő adatokat a minősített adat védelméről szóló törvényben meghatározott szabályok szerint minősített adatként kezeli.

Látható, hogy főszabályként minősített adat a lehallgatás ténye. Ez önmagában ellentmondásos helyzet teremt: ha a leplezett eszköz alkalmazásának megállapításai nem vezetnek semmilyen bűncselekmény felderítésére, akkor indokolatlanul állnak ezek az adatok a minősített adatok védelméről szóló törvény hatálya alatt. Ebből következően indokolatlanul korlátozza ez a szabályozás az érintettek információs önrendelkezési jogát is.

A Javaslat 244. § (1) bekezdése ugyanakkor lehetővé teszi a leplezett eszköz alkalmazásával érintett személynek a tájékozódást – ugyanakkor ez egy rendkívül diszkrecionális nyomozó hatósági jogkörhöz kötött. Ha más büntetőeljárás sikerét, illetve a rendőrségről szóló törvény vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján végzett titkos információgyűjtés érdekét nem veszélyezteti, a bírói engedélyben szereplő érintett személyt a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának a tényéről értesíteni kell: a) az előkészítő eljárás befejezését követően, ha nyomozás nem indult; b) a nyomozás befejezését követően, ha gyanúsított kihallgatására vagy vele szemben vádemelésre nem került sor. A bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazásával összefüggő más adatról az érintett személy nem tájékoztatható. Az ilyen adatra vonatkozó tájékoztatás iránti kérelem teljesítését írásban, e rendelkezésre hivatkozva kell megtagadni. A Javaslat szabálya továbbá csak azon érintett tekintetében biztosítja az információs kárpótlást, akit a bírói határozat megjelöl, jogellenesen megfigyelt más érintettek esetében egyáltalán nem.

A TASZ álláspontja szerint ez a megoldás nem jelent érdemi előrelépést a jelenleg hatályos Be. szabályhoz képest [205. § (5) bekezdés], mert nem biztosít hatékony jogorvoslatot a titkos adatszerzéssel okozott sérelemmel szemben, nem biztosít megfelelő garanciát az információs önrendelkezési jog gyakorlására, és nem jelent kellő információs kárpótlást.

Tekintettel arra, hogy a Javaslat nem zárja ki a minősített adatok védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény (Matv.) alkalmazhatóságát, az érintett kérheti a megismerési engedélyt abban az esetben is, ha a nyomozó hatóság a bűnüldözési érdekből megtagadja az információ kiadását. (A megismerési engedély eljárás keretében bírósági felülvizsgálatra is lehetőség van, amely eljárásra kizárólagos hatásköre van a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságnak.) A kulcsprobléma az, hogy amennyiben a nyomozóhatóság bűnüldözési érdekből nem kívánja feltárni az érintett előtt a leplezett eszköz alkalmazásának a tényét, úgy a magánszférájában korlátozott személy nem lesz olyan helyzetben, hogy a megismerési engedélyt szabályozó eljárás keretében bírósági jogorvoslati eljárást kezdeményezhessen. Ezáltal kiürül a jogorvoslathoz való joga.

A TASZ javasolja ezért a szabályozás olyan módon történő átalakítását, hogy a lehallgatás tényéről, annak végeztével, mindenképpen értesíteni kelljen az azzal érintett személyt, és egyúttal tájékoztassák, hogy jogorvoslati joggal élhet a megismerési engedélyt biztosító eljárás keretében a leplezett eszközök használatával összefüggő további információ megszerzéséért. Értelemszerűen ez a megoldást kiegészítené egy tájékoztatás arról, hogy bűnüldözési érdekből nem tárnak fel többet.

A leplezett eszközök alkalmazása a Javaslat és a hatályos törvény által is deklaráltan főszabály szerint gyanúsítottakra terjed ki. Rajtuk kívül óhatatlanul kiterjed kívülállókra is, ezen személyi kör vonatkozásában azonban a Javaslat semmilyen lehetőséget nem nyújt a magánszféra védelem keretében az információs kárpótlásra.

(A véleményt készítette: dr. Dojcsák Dalma, dr. Hüttl Tivadar, Mráz Attila és dr. Szabó Máté Dániel.)